

SÜHEYL Ü NEVBAHÂR'DA HAYVAN ADLARI

Ömer KARPUZ*
Zeliha GADDAR**†

Özet

Bu makalede Süheyl ü Nevbahâr'da kullanılan hayvan adları, yapısal ve anlamsal özellikleri ve kökenleri bakımından incelenmiştir. 5703 beyitlik SN mesnevisi, 1350'de Hoca Mes'ud tarafından Farsçadan Türkçeye çevrilmiştir. Mesnevide, Yemen padişahının oğlu Süheyl ile Çin imparatorunun kızı Nevbahâr arasındaki aşk anlatılır. SN zengin bir sözcüğe sahiptir. Mesnevi metninde çok sayıda hayvan adı sıkça kullanılmıştır. 96 hayvan adı 606 kez kullanılmıştır. Bunlardan en sık kullanılanları, at (191), kuş (53), arslan (30), it (25) ve tavar (20) dır. Adların 68'i Türkçe, 18'i Farsça, 8'i Arapça ve 2'si Yunancadır. 16 hayvan adı (*ahta*, *bedinus/bidnus*, *bûzine*, *çetiük*, *deglüğeç*, *esb*, *gurâb*, *murg*, *neheng*, *peleng*, *su issi*, *şîr*, *şütür murg*, *tayr*, *uçar* ve *yam*) bugün Türkçe yazı dilinde kullanılmamaktadır.

Anahtar Sözcükler:Eski Anadolu Türkçesi, hayvan adları, Türkçenin söz varlığı, Süheyl ü Nevbahâr

ANIMAL NAMES in SUHAYL U NEVBAHÂR

Abstract

In this article, the animal names in Suhayl u Nevbahâr were studied in terms of origins and structural, semantic features. SN was a masnavi composed of 5703 couplets, and it was translated in 1350 into Turkish from Persian by Hoca Mes'ud. Masnavi is a long poetic story of love between Suhayl, the son Yemen sultan's son, and Nevbahâr, the Chinese emperor's daughter. SN has a rich vocabulary. There are many animal names in the text of Masnavi. 96 animal names were used 606 times in the manuscripts text. 68 names are in Turkish, 18 names are in Persian, 8 names are in Arabic and 2 names are in Greek. The most commonly used names are: *at* (191), *kuş* (53), *arслан* (30), *it* (25) and *tavar* (20). The majority of the names are Turkish. Today, 16 names of these animal names aren't used in Turkish: *ahta*, *bedinus/bidnus*, *bûzine*, *çetiük*, *deglüğeç*, *esb*, *gurâb*, *murg*, *neheng*, *peleng*, *su issi*, *şîr*, *şütür murg*, *tayr*, *uçar* ve *yam*.

Key Words:Old Anatolian Turkish, animal names, Turkish vocabulary, Suhayl u Nevbahâr

GİRİŞ

Bilinen iki nüshası (Mordtmann nüshası, Dehri Dilçin nüshası) bulunan Süheyl ü Nevbahâr, 1350 yılında Hoca Mes'ud tarafından Farsçadan Türkçeye çevrilmiş 5703 beyitten oluşan bir mesnevidir. Konusu, Yemen padişahının oğlu Süheyl ile Çin Fağfuru'nun kızı

* Pamukkale Üniversitesi, Fen-edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

† Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD.

Nevbahār arasındaki aşk olan bu mesnevi, gerek dil gerekse edebi özellikleri bakımlarından Türk dili ve edebiyatı alanında önemli bir eserdir.

14. yüzyıl Türkçesinin özelliklerini içermesi ve zengin bir söz varlığına sahip olması, SN'nin birçok bakımdan incelenmesini ve değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Türk dili tarihi bakımından çok önem arz eden bu mesnevi içerdiği hayvan adları bakımından da büyük bir zenginlik göstermektedir.

Bu çalışmada, SN metninde kullanılan hayvan adlarını ele alınacak. Bunlardan Türkiye Türkçesinde bugün kullanılmayan hayvan adları ile Türkiye Türkçesindebugünaynen ya da bazı değişikliklerle kullanılmakta olan hayvan adları belirlenmeye çalışılacak ve bunların yapıları, anlamları, kökenleri ve kullanılış sıklıkları incelenecek.

Süheyl ü Nevbahâr'da Kullanılan Hayvan Adları

SN mesnevisinin el yazması metinlerinde yapılan taramalarda 96 hayvan adı belirlendi.

Bunlar; *ahta*, *akrep*, *arşlan / aşlan*, *aru*, *at*, *atmaca*, *aygır*, *ayu*, *balıh / balık*, *balıkcır*, *bedinus / bidnus*, *bıldırcın*, *bit*, *büzine*, *bülbül*, *bülüç*, *büre*, *cānavar*, *çaçal*, *çetük*, *deglüğeç*, *deve*, *dilkü*, *esb*, *eşek*, *fıl / pıl*, *geyik*, *gölük*, *gurāb*, *gügercin*, *hayvān*, *horūs*, *hümā / hümā kuşu*, *ilan*, *it*, *kaplan*, *kara karga*, *karga*, *karınca*, *karlağuş*, *katır*, *kaz*, *keçi*, *keklik*, *kelebek*, *kergeden*, *kerkez*, *kızkuşu*, *kirpi*, *koç*, *koyn / koyun / koyun*, *kulan*, *kumrī*, *kurt / kurd*, *kuş*, *kuzu*, *legleg*, *murğ*, *neheng*, *öküz*, *ördek*, *örümcek*, *peleng*, *şığın*, *şığır*, *sī-murğ*, *siñek*, *sivrisiñek*, *şu issi*, *şunkur*, *sülük*, *şāhin*, *ştr*, *şütür murğ*, *tavar*, *tavşan*, *tavşancıl*, *tavuh*, *tāvus / tāvūs*, *tay*, *tāyir*, *teyin*, *toğan*, *toñuz*, *toy*, *turğay*, *turna*, *tütü*, *tuyür*, *uçar*, *ügeyik*, *üyez*, *yam*, *yarasa*, *yengeç* ve *yunt* sözcükleridir.

Bu hayvan adları SN metninde toplam 606 kez kullanılmıştır. Bugün, bunlardan bir kısmı Türkiye Türkçesinde kullanılırken, bir kısmı hemen hemen hiç kullanılmamaktadır. Sözcüklerin büyük çoğunluğu Türkçedir. Bunun yanında Arapça, Farsça ve Yunanca'dan geçen sözcükler de bulunmaktadır.

Şimdi önce SN'da belirlediğimiz 96 hayvan adını sırasıyla incelemeye çalışacağız. Daha sonra onları bugün Türkiye Türkçesinde kullanılıp kullanılmadıklarına, kökenlerine ve kullanılış sıklıklarına göre değerlendireceğiz.

01. ahta: TT'nde bugün kullanılmayan, "at" anlamında Türkçe bir sözcüktür. SN metninde 1 yerde *ahtacı* "seyis" biçimiyle geçmiştir. *Ahta* sözcüğü, Anadolu ağzlarında (*İğdir ve çevresi – Kr.; El.) bugün "iğdiş, iğdiş manda" anlamında kullanılmaktadır (DS I, 134). Sözcük, Tuncer Gülensoy'un G. Doerfer'e dayanarak Moğolca *ahta*, *axta* "iğdiş" dan geldiğini bildirmesine karşın bugün Moğolcada kullanılmamaktadır (Gülensoy, 2007: 58).

SN'da geçtiği beyit: *Getürdiler ol deñlü atlar eyü
Ki ahtacılar oldı başı kayu (5327)*

TT'ndekikarşılığı: "O kadar (çok) iyi cins at getirdiler ki, seyisler hangisinin baş olduğunun derdine düştüler."

02. akreb : Sözcük, SN metninde 1 kez geçmiştir. Sözcüğün bugün kullandığımız *akrep* biçimi, bu Arapça *akreb* (عقرب) sözcüğünden Türkçeleşmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Şu akreb ki hem zahm birkaç urur
Bayık korhuban cānını kaçurur (26)*

TT’ndeki karşılığı: “Şu akrep ki hem birkaç kez yara açar, şüphesiz korkup canını kurtarır.”

03. aru: Bu ad, 5 kez *aru* 1 kez de *arusuz* biçiminde olmak üzere toplam 6 kez geçmiştir. Türkçe olan sözcük, DLT’te *arı* biçimiyle geçmiştir; *aru* biçiminde bugün Anadolu ağızlarında (*Hozat -Tn.) “arı” anlamında kullanılmaktadır (DS, 337).

SN da geçtiği beyit: *Kızardı cühüd oda düşmüş bigi*
Gider başına aru üşmüş bigi (3805)

TT’ndeki karşılığı: “Cühüd ateşe düşmüş gibi kızardı, başına arı üşmüş gibi gider.”

04. arşlan / aşlan: Türkçe olan sözcük, metinde 1 kez *arşlan*, 29 kez *aşlan* biçiminde geçmiştir. ETG’de, KB’de arşlan biçimiyle geçmiştir. Bu sözcüğün yapısıyla ilgili olarak birçok görüş ileri sürülmüştür. Bunlardan Hasan Eren’in, Németh’e bağlı görüşü “aslan <arşlan < arsil + -an eki (N Németh: Melich Arm 293-295) güçlü gözüküyor. Eren, “Kâşgarlı Mahmud’un tanıklığına göre, “arsıl” *kestane rengi, kumral* anlamında kullanılır. Sonundaki “+(a)n” eski ve yeni diyalektlerde yaygın olarak kullanılan bir küçültme ekidir” demektedir (1999: 20, 21)

SN da geçtiği beyit: *Aña kim dimişdür Çalap arşlanum*
Degül anı ögmek benüm oranum (153)

TT’ndeki karşılığı: “Allah ona arşlanım demiştir, onu övmek benim haddim değil.”

SN da geçtiği beyit: *Bunu gördiler nā-gāh aşlanlayın*
Mişede vü oldılar ayın bayın (2968)

TT’ndeki karşılığı: “Ansızın ormanda aslan gibi bunu gördüler ve şaşırıp kaldılar.”

05. at: Türkçe olan busözcük iki farklı anlamda kullanılmıştır: **1.)** Binek hayvanı, at. Sözcük bu anlamına bağlı olarak *atlan*-biçiminde14, *atlandur*- biçiminde 1 ve *atlubiçiminde* 10 kez olmak üzere toplam 25 kez geçmiştir. **2.)** Satranç oyununda kullanılan taşlardan birisinin adı. Sözcük, bu anlamıyla da SN metninde 1 kez geçmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Didi uş yiyem karnımı toyuram*
Ne av avlayam u ne atum yoram (2955)

TT’ndeki karşılığı: “İşte yiyeyim, karnımı doyurayım, ne av avlayayım ne atımı yorayım dedi.”

SN da geçtiği beyit: *Bu naḫ üzre ger oynaya yat ola*
Sürem atı şöyle ki şeh māt ola (2156)

TT’ndeki karşılığı: “Bu sofrada oynamak bir hüner gerektirir; atı şöyle süreyim (rakibim) şahmat olsun.”

06. atmaca: Türkçe olan *atmaca* sözcüğü, metinde 1 yerde kullanılmıştır. Sözcük “at-” eyleminden “-maca (-ma+ca)” eylemden ad yapım ekiyle türetilmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Eger uçmaz olsa yolınca eyi*
Çaparlardı bildircin atmacayı (4543)

TT'ndeki karşılığı: “Atmaca yolunca iyi uçmazsa, bildircinlar onu kapardı.”

07. aygır: Türkçe olan bu ad, “damızlık erkek at” anlamındadır ve SN metninde 2 kez geçmiştir. Sözcük, ET’de *adgır*, KB’de de *adgır* biçiminde kullanılmıştır.

SN da geçtiği beyit: *Anuñ atı aygır imiş iy aceb*
Her işe bulunur gelür bir sebeb (3833)

TT'ndeki karşılığı: “Onun atı aygırmış, (gerçek mi) acaba! Her işin bir sebebi olur.”

08. ayu: TT’nde bugün *ayı* biçimiyle kullandığımız bu Türkçe sözcük, SN metninde 4 yerde kullanılmıştır. Sözcük, KB’de *adıg* biçiminde geçmiştir. Kaşgarlı Mahmut’tan öğrendiğimize göre sözcüğü önceleri, Oğuzlar, Kıpçaklar ve Yağmalar *ayıg* sözcüğü biçimiyle kullanıyorlarmış, daha sonra ayı biçimine dönüşmüş (Eren, 1999: 28).

SN da geçtiği beyit: *Didi iy sere ivmek olmaz eyü*
Zamān ile öğrenür oyun ayu (3272)

TT'ndeki karşılığı: “Ey sersem, acele etmek iyi olmaz, ayı zamanla oyun öğrenir dedi.”

09. balıh / balık: Türkçe olan bu ad, metinde 4 yerde *balıh*, 4 yerde de *balık* biçiminde olmak üzere 8 kez geçmiştir. Sözcük, ETG’de *balık*, *balak*, KB’de *balık* biçimlerinde kullanılmıştır.

SN da geçtiği beyit: *Çü tañ atdı vü gitdi karañulıh*
Yuvada kuş uyandı şuda balıh (3929)

TT'ndeki karşılığı: “Tan ağarınca ve karanlık kalkınca yuvada kuş, suda balık uyandı.”

SN da geçtiği beyit: *Kamu halk ilk uyhuya oldı tuş*
Deñizde balık yatdı yuvada kuş (1869)

TT'ndeki karşılığı: “Tüm halk ilk uykuya yöneldi, denizde balık yuvada kuş yatdı.”

10. balıkçır: bugün *balıkçıl* biçiminde kullandığımız bu Türkçe ad, SN metninde 1 kez geçmiştir. DLT’te *balıkçın* biçimindedir. *Balıkçır*, balık” sözcüğünden “+çır” addan ad yapım ekiyle türetilmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Balıkçır balıhlar ileiçmişdi and*
Örümcek şeşüpdı siñekden kemend (4537)

TT'ndeki karşılığı: “Balıkçıl, balıklarla ant içmişti, örümcek sinekten kement çözmüştü.”

11. bedinus/ bidnus: TT’nde bugün kullanılmayan, “horoz” anlamındaki bu sözcük, 1 kez *bedinus*, 1 kez *bidnus* biçiminde olmak üzere toplam 2 kez geçmiştir. Yun. *πετεινος* (peteinos) sözcüğünden gelmektedir (Dilçin, 1991: 590)

SN da geçtiği beyit: *Yüridi şanasın ki tāvūs idi*
Cühüd bir yolunmuş bedinus idi (3320)

TT'ndeki karşılığı: “Yürüdü sanki tavus kuşuydu, Cühud bir yolunmuş horozdu.”

SN da geçtiği beyit: *Tur indi ki ötdi be-cid bidnus*
Çalınisar atam sarâyında kūs (1924)

TT'ndeki karşılığı: “Şimdi kalk ki horoz çok öttü, babamın sarayında davul çalınacak.”

12. bildircin: TT'nde bugün aynı biçimde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe sözcük, 1 kez geçmiştir. DLT'te *budursın* biçiminde geçmiştir. Hasan Eren ve Tuncer Gülensoy sözcüğün *buldursın* biçiminden gelmiş olabileceğini düşünmektedirler (Eren, 1999: 51; Gülensoy, 2007: 141). Bu sözcük “bildir” ses yansımali sözcükten “+cin” addan ad yapım ekiyle türetilmiştir. Anadolu ağızlarında (-Bo.) *bıldır bıldır etmek* “şişman kadın ve erkeğin veya besili hayvanların vücudu yürüyüş sırasında titremek, et titremek” anlamıyla kullanılmaktadır (DS, 664).

SN da geçtiği beyit: *Eger uçmaz olsa yolunca eyi*
Çaparlardı bildircin atmacayı (4543)

TT'ndeki karşılığı: “Atmaca yolunca iyi uçmazsa, bildircinler onu kapardı.”

13. bit: Türkçebit sözcüğü, 1kez geçmiştir. DLT'te *bit* olarak geçer. Hasan Eren *bit* sözcüğünün Eski Türkçeden başlayarak kullanıldığını, Eski Kıpçakça'da da *bit* biçiminin göze çarptığını bildirmiştir (Eren, 1999: 55).

SN da geçtiği beyit: *Kocayiseñ ol dem olasın yigit*
Üşendürmeye büre ışırmaya bit (4643)

TT'ndeki karşılığı: “Yaşlıysan o an genç olursun; pire üşendirmez, bit ısırılmaz.”

14. büzine: “maymun” anlamındaki bu sözcük bugün Türkiye Türkçesinde kullanılmamaktadır. SN metninde 1 kez geçmiştir. Farsçadan (بزنج - و زنج) alınmıştır.

SN da geçtiği beyit: *Zihī zahmet irgürdi kendüzine*
Nite hürīye öyküne büzine (3774)

TT'ndeki karşılığı: “Ne hoş! Kendisine zahmet etti, maymun nasıl huriye özenir. Maymun huriye taklit edemez.”

15. bülbül: TT'nde bugün aynı biçimde kullandığımız bülbül sözcüğü, SN'da 9 kez geçmiştir. Farsça *bulbul* بلبُلْ sözcüğünden Türkçeleşmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Yağasını yırtubanın gül bigi*
İnen zārīğ itdi bülbül bigi (5498)

TT'ndeki karşılığı: “Gül gibi yakasını yırtıp, bülbül gibi çok ağlayıp inledi.”

16. büliç: TT'nde bugün *piliç* biçiminde kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 2 kez geçmiştir. Hasan Eren'e göre *piliç* sözcüğü kümes hayvanlarını çağırmak için kullanılan “bili bili (> bülü bülü)” gibi çağırma kelimelerden “-ç” küçültme ekiyle kurulmuştur (1999: 333). Tuncer Gülensoy da aynı görüştedir (2007: 194). Sevan Nişanyan *piliç* sözcüğünün kökünün Yunanca “pulıtsa” olduğunu düşünmektedir. “piliç || ~? Yun *pulıtsa *πουλίτσα [küç.] küçük kuş < pulı πουλί kuş, piliç. Karş. Bul pile (tavuk), Lat pullus (yavru kuş, civciv), Fr poulet (küçük tavuk, piliç).” Nişanyan ayrıca, Türkçe “bili bili” onomatopesinden türetildiği görüşüne fantezi demektedir. (2009: 492).

SN da geçtiği beyit: *Sizi tağıdavuz nite kim büliç*
Göresiz Arab nice urur kıliç (2657)

TT'ndeki karşılığı: “Sizi piliç gibi dağıtırız, Arap nasıl kılıç vurur görürsünüz.”

17. büre: TT'nde bugünpire biçiminde kullandığımız bu Türkçe sözcük, SN metninde 1 kez geçmiştir. Sözcük, DLT'te *bürge* biçimiyle geçmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Kocayiseñ ol dem olasin yigit*
Üşendürmeye büre ışırmaya bit (4643)

TT'ndeki karşılığı: “Yaşlıysan o an genç olursun; pire üşendirmez, bit ısırmaz.”

18. cānavar: TT'nde bugün aynı biçimde kullandığımız bu sözcük, SN'de 8 kez geçmiştir. Farsça *cān-āver* جان ور, *cānver* جاند ور birleşik sözcüklerinden türemiştir.

SN da geçtiği beyit: *Nite kim kūruda olur cānavar*
Deñizde dañı hem anuñ bigi var (2945)

TT'ndeki karşılığı: “Nasıl ki karada canavar olur, denizde de onun gibi var.”

19. çakal: TT'nde aynı biçimiyle kullandığımız *çakal* sözcüğü, SN metninde 2 kez geçmiştir. Farsça *şagāl* شغال (< Skr. śṛgāla) sözcüğünden Türkçeleşmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Siñe her biri kōrhusından anuñ*
Çakal nite duta yirin aşlanuñ (5259)

TT'ndeki karşılığı: “Her biri onun korkusundan siner; çakal nasıl aslanın yerini tutar, çakal aslanın yerini tutamaz.”

20. çetük: TT yazı dilinde kullanılmayan bu Türkçe sözcük, SN'da “kedi” karşılığında 3 kez kullanılmıştır. Sözcük, Anadolu ağızlarında (İnaltı *Ayancık, *Boyabat -Sn.; Zile -To.) *çetük*, “kedi yavrusu” anlamıyla geçmektedir (DS, s.1152). DLT'te de *çetük* “kedi” anlamındadır. Hasan Eren *çetük* sözcüğünün OT'de, Eski Kıpçakça'da geçtiğini, ancak kökünü bilmediğini bildirmiştir (1999: 88).

SN da geçtiği beyit: *Gözetdi bir ağaç kaba vü yüce*
Çetük bigi tırmandı ol ağaca (4072)

TT'ndeki karşılığı: “Büyük ve yüksek bir ağaç gözetti, o ağaca kedi gibi tırmandı.”

21. deglüğeç: TT'nde bugün kullanılmayan “çaylak benzeri bir kuş, delice kuşu” anlamındaki bu Türkçe kuş adı, SN metninde 1 kez geçmiştir. Aziz Merhan, *develengiç* sözcüğünü “çaylak, tavuk büyüklüğündeki yırtıcı kuş” olarak tanımlamış ve YTS'de *devengeç*, *deglüğeç*, *devlegüç*, *devlingeç*, *devlüğeç* ‘çaylak türünden bir alıcı kuş’; KS'de *deglüğeç*, *devengeç*, *devlingeç*, *devlüğeç*, *tevengeç*, *tevlüğeç*, *tülvüğeç* ‘delice kuşu’ sözcüklerinin geçtiğini bildirmiştir (2004: 115). Tuncer Gülensoy, *devengeç* sözcüğünü “çaylak” biçiminde tanımlamış, sözcüğün EAT'de *deglüğeç* olarak geçtiğini, ET *teñlügüç* (? teñlüğeç) sözcüğünden geldiğini bildirmiştir: *devengeç* < ET *teñlügüç* (? teñlüğeç) [<*teñle- ‘iki şeyi birbirine denkleme, denkleştirmek’, *tengit*- ‘havaya doğru yükseltmek’ (DLT)] (2007: 280). “develen-” eylemi Anadolu ağızlarında (Karaviran *Bozkır -Kn.) “çabuk olmak, acele etmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Buna göre sözcüğün *deglü* kısmının “develen-” eylemiyle ilgili olduğu ve “-geç” eylemden ad yapım ekiyle türetildiği düşünülebilir.

SN da geçtiği beyit: *Yüzi şuyılaydı kınında kılıç*
Kayurmaz idi deglüğeçden büliç(4546)

TT'ndeki karşılığı: “Kılıç kınında şerefiyleydi, piliç çaylakdan sakınmazdı.”

22. deve: TT'nde bugün aynı biçimde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad,3 kez geçmiştir. Ayrıca *şütür-murğ* “deve kuşu” hayvan adında *deve* anlamında Farsça *şütür* sözcüğü kullanılmıştır. ETG'de *tävä, tãbã* biçimlerinde, KB'de *tive* biçiminde geçmiştir. DLT'te ise *deve* (Oğuzca), *devey* (Oğuzlar ve onlara uyanlarca), *teve* (Oğuzca), *tevey, tewe, tewey, téwi, tewi* (Oğuzlar ve uyanlardan başkalarınca), *tiwi* (Oğuz, Kıpçak ve Suvarlardan başkalarınca) biçimleriyle geçmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Deve çañı vü nevetiler üni*
Uyutmadı şar halkını ol düni (918)

TT'ndeki karşılığı: “Deve çanı ve bondo subaylarının sesi, şehir halkını o gece uyutmadı.”

23. dilkü: TT'nde bugün *tilki* biçiminde kullanılan bu Türkçe sözcük, SN'da 1 kez geçmiştir. ETG'de, KB'de *tilkü* biçimiyle geçmiştir. DLT'te ise *tilki, tilkü* biçimlerindedir. Hasan Eren sözcüğün kökenini açık olarak bilmediğini belirttiikten sonra Türkçe “*til- ‘yutmak’” kökünden geldiği yolundaki savın yanlış olduğunu bildirmiştir (1999: 408). Tuncer Gülensoy'a göre *tilki* sözcüğü “tül-” eylem kökünden türetilmiş olabilir: “tilki < *tül- ‘tüyünü dökmek’ (DLT: tüle-, tülek(g) ‘dört ayaklı hayvanların tüylerini atıp döktükleri sıra’) + (e-)kü” (2007: 899).

SN da geçtiği beyit: *Gerek dilkü bigi çevüklük idem*
Azıdam bu iti vü öte gidem (3269)

TT'ndeki karşılığı: “Gerek tilki gibi çeviklik edeyim, bu köpeği azıtayım ve uzaklaşayım.”

24. esb: “at, beygir” karşılığındaki bu sözcük bugün TT'nde kullanılmamaktadır. SN metninde 1 kez geçmiştir. Farsçadan (اسب) alınmıştır.

SN da geçtiği beyit: *İkişer düzer idi kişik kişik*
Işıhdan bil ü esblerden bişik (4479)

TT'ndeki karşılığı: “İkişer sıra sıra miğferden dağ sırtı ve atlardan beşik düzerdi.”

25. eşek: TT'nde bugün de aynı biçimde kullanılan bu Türkçe sözcük, SN'da 2 kez geçmiştir. ETG'de *äşgäk, eşgäk* biçimlerinde geçmiştir. DLT'te sözcüğün *eşek, eşgek, eşyek* biçimlerinde geçtiği görülmektedir. Tuncer Gülensoy'a göre sözcük *eş+(g)ekyapısındadır (2007: 343). Clauson *eşgek* sözcüğünü “eş-” kökünden “-gek” ekiyle yapılmış bir türev olarak değerlendirmiştir (Clauson, 1972: 260)

SN da geçtiği beyit: *Sevinür cühüd işidicek döşek*
Şanurdi at arpa yiye ol eşek (3342)

TT'ndeki karşılığı: “Cühud döşek işidince sevinir, O eşek at arpa yiyecek sanırdı.”

26. fil/ pıl: TT'nde bugün *fil* biçimiyle kullanılan sözcük, SN metninde 3 kez *fil* biçimiyle, 12 kez de *pıl* biçimiyle kullanılmıştır. Sözcük, Arapça'da *fil* فیل ~ Farsça'da ise *pıl* پیل ۳ biçimlerindedir.

SN da geçtiği beyit: *Siñek zinde flüñ kulağın burar*
Havā kavsi-kuzah yasını kırar (72)

TT'ndeki karşılığı: “Sinek zinde filin kulağını büker, gökyüzü gökkuşağı yayını kurar.”

SN da geçtiği beyit: *Yaya ilteler çünkü itdüñ günāh
Bizi püller ayagina sala şāh (2809)*

TT'ndeki karşılığı: “Piyade gönderirler çünkü günah işledin; padişah bizi fillerin ayaklarının altına atar.”

27. geyik: *geyik*, hiçbir değişikliğe uğramadan TT'nde bugün de aynen kullanılan Türkçe sözcüklerden birisidir. SN metninde 12 kez geçmiştir. ETG'de *käyik*, *kiyik* biçimlerinde; KB'de, DLT'te *keyik* biçiminde geçmiştir. Tuncer Gülensoy'a göre *geyik* sözcüğü *keđ* ‘pek, sağlam’ sözcüğünden türemiştir: “geyik < keğik [< keđ ‘pek, sağlam’ + ik]” (2007: 368).

SN da geçtiği beyit: *İnen üzdi açlıh anuñ kuvvetin
Görür bir geyik sürer aña atın (2878)*

TT'ndeki karşılığı: “Açlık onun kuvvetini çok kesti; bir geyik görür, atını ona doğru sürer.”

28. gölük: Türkçe olan bu sözcük “eşek, yük hayvanı” anlamıyla SN'de 2 kez geçmiştir. TS'te *gölük* halk ağzında “yük taşıyan ve binilen at, eşek, beygir, katır vb. hayvan” olarak tanımlanmıştır. ETG'de *kölük*, *kölök* (br.) biçimlerinde; KB'de, DLT'te *kölük* biçimindedir. Hasan Eren'e göre *gölük* sözcüğünün diyalektlerde kullanılan *köl-* ‘(atı) arabaya koşmak’ kökünden geldiği açıktır: “gölük < köl- + - (ü)k eki” (Eren, 1999: 160).

SN da geçtiği beyit: *Çü toz açıla göre her Türk ü Tat
Ki bindügi gölük midür yā hoş at (260)*

TT'ndeki karşılığı: “Her Türk ve İranlı toz açılınca bindiği gölük müdür yahut at mıdır görür.”

29. gurāb: Bugün TT'nde kullanılmayan “karga” anlamındaki bu sözcük, SN metninde 1 kez kullanılmıştır. Arapçadan (غراب) alınmıştır.

SN da geçtiği beyit: *Güneş tāvusını çü kovdı gurāb
Cihān yüzine tutdı kara niķāb (1867)*

TT'ndeki karşılığı: “Karga güneş tavusunu kovunca, cihan yüzüne kara peçe örttü.”

30. gügercin: TT'nde bugüngüvercin biçiminde kullanılan bu Türkçe ad, SN'de 11 kez geçmiştir. ETG'de *kögürçkän*, DLT'te *kökürçkün* biçimindedir. Bu sözcüğün yapısı hakkında farklı görüşler vardır: Sevan Nişanyan *güvercin* sözcüğünün “köker-” eyleminden “+ÇIN” ekiyle türetildiği görüşündedir: “güvercin || < ETü köker- +ÇIN mavileşmek, göğermek < kök +GAR- mavi → GÖK” (2009: 219). Zeynep Korkmaz sözcüğü “+CIn / +CUn” addan ad yapım eki içerisinde değerlendirmiştir (2003: 45). Hasan Eren bu sözcüğün Türkçe “kök (> gök ~ Çuvaşça kāvak)” kökünden geldiğinin açık olduğunu bildirmiş, yalnız morfolojik bakımdan açıklanmaya muhtaç olduğunu söylemiştir (1999: 168).

SN da geçtiği beyit: *Ara yirde şuları nice geçem
Gügercin degülem ki göge uçam (4347)*

TT'ndeki karşılığı: “Ara yerde suları nasıl geçeyim, güvercin değilim ki göge uçayım.”

31. hayvān: TT’nde aynı biçimde ve anlamda kullanılan sözcük, SN’de 4 kez geçmiştir. *Hayvan* sözcüğü Arapça *hayvān* يونان sözcüğünden Türkçeleşmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Su yağışdı vü çıktdı hayvān öküş
Kiminüñ yüzi it kimüñ başı kuş (3432)*

TT’ndeki karşılığı: “Su dalgalandı ve çok hayvan çıktı. Kiminin yüzü köpek, kiminin başı (kuştu.)”

32. horūs: TT’nde bugün *horoz* biçiminde kullanılan bu ad, SN’de 3 kez geçmiştir. Ayrıca *bedinus*, *bidnussözcükleri* de *horoz* anlamında kullanılmıştır. *Horoz* sözcüğü Farsça *horūs* خروس sözcüğünden Türkçeleşmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Horūs ötse ohtsuz ne olur işi
Revādur şoloḥ dem kesilmek başı (1838)*

TT’ndeki karşılığı: “Horoz vakitsiz ötse işi ne olur, o an başının kesilmesi uygundur.”

33. hümā / hümā kuşu: “devlet kuşu” anlamındaki bu ad, EAT ve OT’de yaygın olarak kullanılmışken bugün TT’nde pek kullanılmamaktadır. Sözcük SN’de 2 kez geçmiştir. *Hüma* sözcüğü Farsça *hümā* هُمَا *hümāy* nednirelkücöz های Türkçeleşmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Kişi kim tuzah kura vü av uma
Şehet düşe qarğa vü andan hümā (4169)*

TT’ndeki karşılığı: “Kişi av umar ve tuzak kurarsa şayet karga düşer ve ondan sonra hüma (düşer)”

SN da geçtiği beyit: *Hümā kuşını ister olan kişi
Gerek avlaya dürlü dürlü kuşu (3966)*

TT’ndeki karşılığı: “Hüma kuşunu isteyen kişinin türlü türlü kuşu avlaması gerekir.”

34. ilan: TT’nde bugün *yılan* biçiminde kullanılan sözcük, SN metninde 10 kez geçmiştir. ETG’de, KB’de, DLT’te *yılan* biçimindedir. Anadolu ağızlarında *ılan* (Belevi *Çal -Dz.; Uluşiran*Şiran -Gm; Güneyce -Rz.); *ilan[ilon]* (Gelendost -Isp.; Eziler *Güney, Oğuz *Acıpayam -Dz.; *İğdir -Kr.; -Vn.; -Bt.; Ayvagediği *Mersin, İncekum *Silifke -İç.; *Serik -Ant. Kerkük), *[ilon]* (Kaptanpaşa *Çayeli -Rz.; *Ağın -El.); *yılañ* (Hasanoğlan -Ank.) biçimleri kullanılmaktadır (DS VII, 2464, 2517). Sevan Nişanyan *yılan* sözcüğünün Türkçe olduğunu bildirmiş ancak türediği kökü soru işaretiyle göstermiştir: “yılan || <ATü ?+LAN (2009: 677). Tuncer Gülensoy’a göre bu sözcük “yıl- ‘kaymak, sürünmek’” eyleminden türetilmiş olabilir: “yılan < ? *yıl- ‘kaymak, sürünmek’ +ān ‘fiilden ad yapan ek’” (2007: 1138). Biz *yılan* sözcüğünün “ıl- < yıl- ‘parlamak’” (Krş. yıldırır- ‘parıldamak’, yıldırım, yıldız, yaldız) eylem kökünden türediği görüşündeyiz.

SN da geçtiği beyit: *İli söz ile ilan inden çıkar
Ulu söz ile kişi dinden çıkar (232)*

TT’ndeki karşılığı: “Tatlı sözle yılan inden çıkar, ağır sözle kişi dinden çıkar.”

35. it: Türkçe olan bu sözcük, SN’da 1 kez *itlik* yapısında olmak üzere toplam 25 kez geçmiştir. ETG’de, KB’de *it* biçiminde, DLT’te *it* biçiminde geçmiş, *it* biçimiyle Türkiye Türkçesine ulaşmıştır.

SN da geçtiği beyit: *Ara yirde bir zengī kara yigit
Var idi ki yügürse yitmezdi it (4331)*

TT'ndeki karşılığı: “Ara yerde bir zenci kara yiğit vardı ki koşsa köpek ulaşamazdı.”

36. kaplan: TT'nde bugün aynı biçimde kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 4 kez geçmiştir. Sevan Nişanyan *kaplan* sözcüğünün “kap-” eyleminden türetildiği görüşündedir: “kaplan || < ETü kap-¹+LAN tutmak, yakalamak → KAP-” (2009: 299). Tuncer Gülensoy da bu sözcüğün “kap-” eyleminden türetilmiş olabileceğini belirtmiştir: “kaplan < ? *kap-lan (2007: 461). Bize göre sözcük, *kap-(i)l-an* yapısındadır.

SN da geçtiği beyit: *Bir aslan durur mışede busuda
Ki kaplan görür ise ödi şıda (2973)*

TT'ndeki karşılığı: “Bir aslan ormanda pusuda durur, kaplan görürse ödü kopar.”

37. kara karga: TT'nde bugün aynı biçimde kullanılan bu Türkçe ad, SN metninde 2 kez geçmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Kara karga nite ki kuzı deyin
Yumurda uğurladı keklikleyn (1726)*

TT'ndeki karşılığı: “Karakarga keklik gibi kuzuya benzer yumurta çaldı.”

38. karga: TT'nde bugün aynı biçimde kullanılan bu Türkçe ad SN metninde 5 kez geçmiştir. ETG'de *karga*, DLT'te *karga* biçimindedir. Hasan Eren Türkçe *karga* adının, karganın çıkardığı sestene geldiğinin açık olduğunu belirtmiştir (1999: 212). Tuncer Gülensoy sözcüğün yapısını şu biçimde göstermiştir: “karga < *kã ‘yansima’ + r ‘türeme ünsüz’ + kã (> ğa) ‘yansima’” (2007: 467) .

SN da geçtiği beyit: *Ol ardınca Şa^lük önince gider
Şanasın ki kargayı tãvus güder (2398)*

TT'ndeki karşılığı: “O ardınca, Saluk önünce gider, sanki kargayı tavus takip eder.”

39. karınca: TT'nde bugün aynı biçimde kullanılan bu Türkçe ad SN metninde 4 kez geçmiştir. DLT'te *karınca* (Oğuzca), *karıncaçak* (Oğuzca) biçimlerindedir. Tuncer Gülensoy sözcüğün yapısını şu biçimde göstermiştir: “karınca < kur ‘kuşak, kemer’ +(1)n +ça‘küçültme eki’” (2007: 469).

SN da geçtiği beyit: *Gözetmek gögi düşmez olur oñat
Karıncaya katı kazãdur kanat (3406)*

TT'ndeki karşılığı: “Gökyüzünü gözetmek uygun düşmez, kanat karıncaya ağır kazadır.”

40. karlağuç: TT'nde bugün *kırlangıç* biçiminde kullanılan bu Türkçe ad SN metninde 1 kez geçmiştir. Sözcük, DLT'te *karlıgaç*, *kargılaç* biçimlerindedir. Hasan Eren *kırlangıç* sözcüğünün OT'de *karlıgaç* (> *kargılaç*) olarak geçtiğini, Eski Kıpçakçada da daha çok *karlıgaç* biçiminin kullanıldığını, sözcüğün yapısının “karılık”+ “-(a)ç” küçültme ekinden oluştuğunu, Türkçe *kırlangıç* adının *karılık* biçiminin yalnız Teleütçede saklandığını belirtmiştir. Ayrıca Türkçe *kırlangıç* (< *karlanguç* < *karlaguç*) sözünün “-gaç” küçültme ekiyle kurulduğu yolundaki savın yanlış olduğunu, Kaşgarlı Mahmud'un verdiği *kargılaç* biçiminin göçüşme sonunda oluştuğunu (*karlıgaç* > *kargılaç*), o bakımdan bu adın “-laç” ekiyle türetildiği yolundaki savın da yanlış olduğunu belirtmiştir. Eren'e göre Türkçe

kırlangıç (<*karlaguç*) biçiminin birinci hecesindeki *a* ünlüsü *ı*'ya çevrilmiştir. Bu biçimin ikinci hecesindeki *-n-* ünsüzü ise sonradan türemiştir. (1999: 238, 239). Tuncer Gülensoy sözcüğün kökünde “KAR (> GAR) ve KAL” hecesi bulunduğunu, Orta hecenin “LIG/LİG/DIG/ILIG/LAV ve DIR(ı)G” olduğunu, “LĀ”daki uzamanın *-g* düşmesi ile oluştuğunu, sondaki “+(A [> â]) Ç / Ş”nin küçültme eki olup *çebeç/ çebiş/ cebiş/ cibiş/ cemiş/ çemiş* ‘bir yaşındaki keçi yavrusu’ sözcüğünde de bu ekin bulunduğunu, sözcüğün çözümünün bu kök ve eklere bağlı olabileceğini belirtmiştir (2007: 514, 515).

SN da geçtiği beyit: *Degürmezdi mazlūma zālīm gūci*
*Kelebek kovalardı **karlaguci** (4533)*

TT’ndeki karşılığı: “Zalim mazluma zulmetmezdi, kelebek kırlangıcı kovalardı.”

41. katır: TT’nde bugün aynı biçimde kullanılan bu Türkçe ad SN metninde 3 kez geçmiştir. Sözcük, KB’de *katır*, DLT’te *katır* biçimindedir. Tuncer Gülensoy *katır* sözcüğünün “kat-” eylem kökünden “-ır” eylemden ad yapım ekiyle türetildiğini bildirmiştir (2007: 476). Hasan Eren’e göre Türkçe “kat-” kökünden geldiği yolundaki görüş düşündürücüdür (1999: 218). Sevan Nişanyan sözcüğün “kat-” eylemiyle ilişkisinin biçim ve anlam bakımından problemliliğini belirtmiştir (2009: 309).

SN da geçtiği beyit: *Cūhūd gōrdi gūgercinūñ öpüşin*
*Hīç añlamadı **katıruñ** depişin (3306)*

TT’ndeki karşılığı: “Cühud güvercinin öpüşünü gördü, katırın tepişini hiç anlamadı.”

42. kaz: TT’nde bugün aynı biçimde kullanılan bu Türkçe ad SN metninde 1 kez geçmiştir. Sözcük, ETG’de *kaz*, *hkāz* (br.) biçimlerinde; KB’de *kaz*, DLT’te *kaz* biçimindedir.

43.

SN da geçtiği beyit: *Nişān eyle uz uz u az az kaz*
*Ḳulavuz ḳolay olıcaḳ uça **kaz** (1960)*

TT’ndeki karşılığı: “Nişan eyle ustaca ve az az kaz, kaz kılavuz uygun olunca uçar.

44. keçi: TT’nde bugün aynı biçimde kullanılan bu Türkçe ad SN metninde 2 kez geçmiştir. DLT’te *ečkü*, *keçi* (Oğuzca) biçimlerindedir. Tuncer Gülensoy *keçi* sözcüğünün *ečkü* biçiminden geldiğini bildirmiş, *ečkü* sözcüğünü de şu biçimde açıklamıştır: “*eç ‘yansıma: keçiye çağırma ünlemi’ + kü/ki”(2007: 491).

SN da geçtiği beyit: *Kiminūñ başı aşlan ayaḡı pīl*
*Kimisini başmış **keçi** bigi ḳıl (3434)*

TT’ndeki karşılığı: “Kiminin başı aslan, ayağı fil; kimisini keçi gibi kıl kaplamış.”

45. keklük: TT’nde bugün aynı biçimde kullanılan bu Türkçe ad SN metninde 5 kez geçmiştir. Sözcük, ETG’de *kākālik* biçiminde, KB’de, DLT’te *keklük* biçiminde geçmiştir. Hasan Eren’e göre sözcüğün keklüğün çıkardığı sestene geldiği anlaşılıyor (1999: 227). Tuncer Gülensoy *keklük* sözcüğünün “kek/kak”yansıma sözcüğünden geldiğini bildirmiştir: “keklük < *kek/kak [kek(i)+lık]” (2007: 493).

SN da geçtiği beyit: *Özin ḳarḡa **keklige** ussa nide*
Bayıḳ kendü yürüşini unıda (3407)

TT'ndeki karşılığı: “Karga kendisini keklige benzetse ne yapar, şüphesiz kendi yürüyüşünü unuttur.”

46. kelebek: TT'nde bugün aynı biçimde kullanılan bu Türkçe ad SN metninde 1 kez geçmiştir. Hasan Eren sözcüğün OT'de *kepeli* biçiminde kullanıldığını, kelebeğin kanatlarıyla çıkardığı sesi yansıtan bir ad olduğunu bildirmiştir. Ayrıca *kelebek* sözcüğünün göçüşme sonunda oluştuğunu, sonundaki “k”nin bir küçültme eki olduğunu da belirtmiştir (1999: 227-228). Tuncer Gülensoy, sözcüğün yapısının iki şekilde düşünülebileceğini göstermiştir: “kelebek < *kep+el-(e)k veya < *köpe+lek” (2007: 493).

SN da geçtiği beyit: *Degürmezdi mazlûma zâlim güci*
Kelebek kovalardı qarlaşucı (4533)

TT'ndeki karşılığı: “Zalim mazluma zulmetmezdi, kelebek kırlangıcı kovalardı.”

47. kergedan: TT'nde bugün *gergedan* biçiminde kullanılan bu sözcük SN metninde 1 kez geçmiştir. Metindeki yazım biçiminden sözcüğün “g”ile mi yoksa “k” ile mi okunacağı kesin olmadığından her hangi bir değişikliğe uğramadan günümüze ulaşmış sözcüklerden olduğunu söyleyebiliriz. *Gergedan* sözcüğü Farsça *kerkeden* كركدن sözcüğünden Türkçeleşmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Görürdi anı Hind iline giden*
Ki barışdıdı pîl ile kergedan (4535)

TT'ndeki karşılığı: “Hint iline giden onu görürdü ki fil ile gergedan barışmıştı.”

48. kerkez: TT'nde bugün çok kullanılmamasına karşın Anadolu ağızlarında yaşatılan, “akbaba” anlamındaki bu sözcük, SN metninde 1 kez geçmiştir. TS'te *kerkes* sözcüğü “akbaba” olarak tanımlanmıştır. *Kerkez* sözcüğü Arapça *kerkes* كركس sözcüğünden Türkçeleşmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Yidi kat göge çünki dügdüredi*
Bir oğ ile kerkez iki uradı (4488)

TT'ndeki karşılığı: “Yedi kat gökyüzüne fırlatınca bir okla iki akbaba vururdu.”

49. kızkuşu: “başı sorguçlu küçük bir kuş” anlamında, Türkçe olan, ancak çok bilinmeyen bu ad, SN metninde 1 kez geçmiştir. bk. kuş

SN da geçtiği beyit: *Kolayını anlasadı işinüñ*
Elinden gelür idi kızkuşumuñ (4544)

Ki degşürmek için çayırdan havā
Yapayidi şunkur başında yuva (4545)

TT'ndeki karşılığı: “İşinin kolayını anlasaydı kızkuşunun elinden (çayırdan hava toplamak için şunkur başında yuva yapmak) gelirdi.”

50. kirpi: TT'nde bugün aynı biçimde kullanılan bu Türkçe sözcük, SN'de 1 kez kullanılmıştır. Sözcük, DLT'te *kirpi* biçiminde geçmiştir. Hasan Eren *kirpi* sözcüğünün ET'den başlayarak kullanıldığını, Eski Kıpçakçada da *kirpi* biçiminin kullanıldığını bildirmiştir (1999: 246). Tuncer Gülensoy sözcüğün “kirp-” eyleminden “-i” ekiyle oluşturulduğu görüşündedir. (2007: 527).

SN da geçtiği beyit: *Görürsin hilâf işbu ma' nide yok*
Ki yengeç tatar hışt atar kirpi oğ (25)

TT'ndeki karşılığı: “Görürsün bu manada yalan yok ki yengeç mızrak tutar, kirpi ok atar.”

51. koç: TT'nde bugün aynı biçimde kullanılan bu Türkçe sözcük, SN'de 2 kez geçmiştir. Sözcük, DLT'te *koç*(Oğuzca),*koçnğar*biçimindedir.

SN da geçtiği beyit: *Uruşmazdı koç nice olsa çevük
Aña boynuz olmuş idi kuru yük (4542)*

TT'ndeki karşılığı: “Koç ne kadar çevik olsa da vuruşmazdı, ona boynuz boş yük olmuştu.”

52. koyın / koyun / koyun: TT'nde bugün *koyun* biçiminde kullanılan bu Türkçe sözcük, SN'de 4 kez *koyun*, 1 kez *koyun*, 6 kez *koyun* biçiminde olmak üzere toplam 11 kez geçmiştir. ETG'de *koy*, *kony*, *kon*, *koyun*, *koyun* (br.)biçimlerinde, KB'de *koy* biçiminde, DLT'te *koy*, *kon* (Arguca) biçimindedir. *Koyun* sözcüğü “+un” addan ad yapım ekiyle türetilmiştir. Tuncer Gülensoy sözcüğün *kōn* ad kökünden türetildiğini bildirmiştir (2007: 549). Hasan Eren de aynı görüştedir (1999: 254-255).

SN da geçtiği beyit: *Koyun koyunuñ [kim] hālince olur
Kelile [vü] Dimne okuyan bilür (3410)*

TT'ndeki karşılığı: “Koyun koyunla uygun olur; (bunu) Kelile ve Dimne okuyan bilir.”

SN da geçtiği beyit: *Ne kuzı ki aç kurt nice kim kulağ
Tırudup ide koyunı alağ bulağ (2582)*

TT'ndeki karşılığı: “Kulaklarını dikip koyunu allak bullak eden aç kurlara benzer kuzular(in emişirken yaptıkları gibi şiddetle hareket ettiler.)”

53. kulan: “yaban eşeği” anlamındaki bu Türkçe sözcük, SN'da1 kez geçmiştir. ETG'de *kulun* “tay, kulun” anlamında, DLT'te *kulun* “tay”, *kolan* “yaban eşeği” anlamında, KB'de *kulan* “yaban eşeği” anlamında kullanılmıştır. TS'te *kulun* “altı aylığa kadar olan at ve eşek yavrusu” olarak tanımlanmıştır. Tuncer Gülensoy'a göre *kulun* sözcüğü “*kol ‘yaban eşeği’” sözcüğünden “+(u)n” ekiyle türetilmiştir (2007: 566).

SN da geçtiği beyit: *Çü işitdi cühüd eyitdi aña
Kuş uçmaz yügürmez kulan bu yaña (2980)*

TT'ndeki karşılığı: “Cühüd işitince ona kuş uçmaz, yaban eşeği koşmaz bu tarafa dedi.”

54. kumrî: TT'nde bugün *kumru* biçiminde kullanılan bu sözcük, SN metninde 1 kez geçmiştir. *Kumru* sözcüğü Arapça *kumrî* (>) *قمر* *kamer* nednügücöz (‘ya‘ *قمر* Türkçeleşmiştir (Nişanyan, 2009: 353).

SN da geçtiği beyit: *Anı bir bilür aslan ile geyik
Aña zıkr ider kumrî vü ügeyik (87)*

TT'ndeki karşılığı: “Aslanla geyik Tanrı'yı bir olarak tanır, kumru ve üveyik onu zikreder.”

55. kurd / kurt (I): TT’nde bugün “köpekgillerden yırtıcı hayvan” anlamıyla *kurt* biçiminde kullanılan bu Türkçe sözcük, SN metninde 11 kez geçmiştir. DLT’te *kurt* sözcüğü (Oğuzlarca) *yırtıcı hayvanlardan olan kurt* biçiminde tanımlanmıştır.

SN da geçtiği beyit: *Felek hükümüñ altında tutsun boyun
Ki c adliñde barışdı kurd u koyun (1042)*

TT’ndeki karşılığı: “Felek hükümün altında boyun eğsin ki adaletinde kurt ve koyun barıştı.”

SN da geçtiği beyit: *Dişüm biledüm saña sözi koğıl
Niçe bekleyübile aç kurt ağıl (3264)*

TT’ndeki karşılığı: “Dişimi biledim sana sözü bırak, aç kurt nasıl ağıl bekleyebilir.”

56. kurd / kurt (II): TT’nde bugün “yumuşak vücutlu, omurgasız küçük hayvan.” anlamıyla *kurt* biçiminde kullanılan bu Türkçe sözcük, SN metninde 2 kez geçmiştir. ETG’de *kurt* (br.) sözcüğü “kurt, solucan” anlamında; KB’de *kurt* sözcüğü “kurt, solucan” anlamında, DLT’te *kurt* sözcüğü “solucan soyundan olan hayvanlar; (Oğuzlarca) yırtıcı hayvanlardan olan kurt” anlamında geçmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Kemend ilan u kurtsa süriği
Balık cevşen ü sivrisiñek süñü (23)*

TT’ndeki karşılığı: “Yılan kement ve kurt ise murç, balık cevşen ve sivrisinek süngü.”

Not: 23. beyitin okunuşunda farklılıklar bulunmaktadır. Cem Dilçin bu kısmı “...kurt sası dikü (?)” biçiminde okumuştur (1991). Buna karşın Semih Tezcan, aynı kısmı “...*kurtsa süriği*” biçiminde okumuştur (1994).

57. kuş: TT’nde bugün aynı biçimde kullanılan bu Türkçe ad, SN’da 1 kez kızkuşu, 1 kez *hümā kuşu* adları içinde ve 53 kez de *kuş* biçiminde geçmiştir. SN’da ayrıca *kuş* anlamında *murğ*, *tāyir* sözcükleri, *kuşlar* anlamında *tuyūr* sözcüğü kullanılmıştır. ETG’de *kuş*, *kuş* (br.) biçimlerinde, KB’de, DLT’te *kuş* biçiminde geçmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Buyurdu ki süci taşındı öküş
Aşıldı kızular u çevrildi kuş (5283)*

TT’ndeki karşılığı: “Buyurdu ki çok içki taşındı, kızular asıldı ve kuş çevrildi.”

58. kuzı: TT’nde bugün *kuzu* biçiminde kullanılan bu Türkçe ad, SN’da 11 kez geçmiştir. ETG’de, KB’de *kozi* biçiminde, DLT’te *kuzı* biçiminde kullanılmıştır.

SN da geçtiği beyit: *Girü pişirürler koyın at kuzı
Ki aşdan gözükmez olur yiryüzi (850)*

TT’ndeki karşılığı: “Tekrar koyun at kuzu pişirirler ki yeryüzü yemekten gözükmez olur.”

59. legleg: TT’nde bugün *leylek* biçiminde kullanılan bu ad, SN’da 1 kez geçmiştir. *Leylek* sözcüğü Farsça *legleg* لگ لگ sözcüğünden Türkçeleşmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Ilan leglegüñ öper idi gözin
İşidür idi şahin ördek sözün (4538)*

TT'ndeki karşılığı: Yılan leyleğin gözünü öperdi, şahin ördeğin sözünü dinlerdi.”

60. murğ: TT'nde bugün kullanılmayan “kuş” anlamındaki bu ad, SN'da *Murğ-zār* “kuş yatağı, kuşu bol olan yer” yapısında 1 kez geçmiştir. Ayrıca 1 kez *şütür-murğ* “deve kuşu”, 6 kez *sīmurğ* hayvan adlarında geçmiştir. Farsçadan (مرغ) alınmıştır.

SN da geçtiği beyit: *Cühūd eydür üşte bīnar andadur*
Ağaçlar u hem murğ-zār andadur (3308)

TT'ndeki karşılığı: “Cühud ‘işte pınar oradadır, ağaçlar ve kuşu bol olan yer oradadır’ der.”

61. neheng: TT'nde bugün kullanılmayan “timsah” anlamındaki bu ad, SN'da *timsah* 2 kez geçmiştir. Ayrıca *timsah* anlamında *şuissi* sözcüğü de kullanılmıştır. *Neheng* sözcüğü Farsçadan (نهنگ) alınmıştır.

SN da geçtiği beyit: *Neheng ādeme açmaz idi eñek*
Üşendürmez olmuşdı pīli siñek (4540)

TT'ndeki karşılığı: “Timsah insana çene açmazdı, sinek fili üşendürmez olmuşdu.”

62. öküz: TT'nde bugün aynı biçimde kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 6 kez geçmiştir. Sözcük, ETG, KB ve DLT'te *öküz* biçimindedir. Tuncer Gülensoy sözcüğü “ök+(ü)z” biçiminde **pöker* sözcüğüne dayandırmaktadır. (2007: 658).

SN da geçtiği beyit: *Kişi kim öküz bigi çoh çoh yiyüp*
Murādı yüzün görmeye uyıyup (3362)

TT'ndeki karşılığı: “İnsan öküz gibi çok çok yiyip uyursa muradının yüzünü görmez.”

63. ördek: TT'nde bugün aynı biçimde kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 3 kez geçmiştir. Sözcük, KB ve DLT'te *ördek* biçimindedir. Hasan Eren'e göre Türkçe *ördek* ikincil bir biçimdir. Bu biçimin *ödrek* > *ördek* göçüşmesi sonunda oluştuğu anlaşılıyor (1999: 316-317). Sevan Nişanyan *ördek* sözcüğünün “öt-” eyleminden türetildiği görüşündedir: “ördek || < ETü ötür- öttürmek, nefesli çalgı çalmak < öt-+UR → ÖT-” (2009: 468).

SN da geçtiği beyit: *Şāhin görse virmezdi ördek boyun*
Karar idi kuziyile kurd oyun (3632)

TT'ndeki karşılığı: “Ördek şahin görse boyun eğmezdi, kurd kuzuyla oyun oynardı.”

64. örümcek: TT'nde bugün aynı biçimde kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 2 kez geçmiştir. DLT'te *örümçek* biçimindedir. *Örümcek* sözcüğü “ör-” eyleminden “-üm” eylemden ad yapım eki ve “+çek” addan ad yapım ekiyle türetilmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Örümcek tuzağ u aru nīşter*
Ki dürtüncegez şişirür çün batar (24)

TT'ndeki karşılığı: “Örümcek tuzak ve arı neşter ki dürtünce battığı için şişirir.”

65. peleng: TT'nde bugün kullanılmayan “panter” anlamındaki bu ad, SN'da 1 kez geçmiştir. Farsçadan (پلنگ) alınmıştır.

SN da geçtiği beyit: *Bulardan kaçarlardı oldukça ceng*
Çuruda peleng ü deñizde neheng (4300)

TT'ndeki karşılığı: “Savaş oldukça karada panter, denizde timsah bunlardan kaçırdı.”

66. şığın: TT'nde bugün kullanılmayan “ala geyik, yabancı geyik” anlamındaki bu Türkçe ad, SN'da 2 kez geçmiştir. TS'te *sığın* sözcüğü, *alageyik* olarak tanımlanmıştır. ETG'de *sıgun*, *suğun* sözcükleri *sığın*, *alageyik* anlamında, KB'de *sıgun* sözcüğü *yaban sığırı*, *dağ keçisi* anlamında, DLT'te *sıgun* sözcüğü *yaban sığırı*, *dağ keçisi tekesi* anlamındadır. Tuncer Gülensoy *sığın* sözcüğünün “sığ-” eyleminden türemiş olabileceğini belirtmiştir: “sığın < * sığun < *sığ-(u)n”(2007: 764-765).

SN da geçtiği beyit: *Baňa uyuñ u Tangrı'ya şıgınuñ
Ki uyışmağ olur işi şıgınuñ (2556)*

TT'ndeki karşılığı: “Bana uyun ve Tanrı'ya sığın ki uyuşmak sığın işi olur.”

67. şıgır:TT'nde bugün aynı biçimde ve anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 4 kez geçmiştir. DLT'te *sıgır* biçimindedir. Tuncer Gülensoy *sıgır* sözcüğüyle *sığun* sözcüğünü karşılaştırmış ve *sıgır* sözcüğünün kökünü “sığ-”olarak göstermiştir: “sıgır < sığır Krş.[sığun] <sığ-(ı)r” (2007: 765).

SN da geçtiği beyit: *Barışmışlar idi şunuñ bigi kim
Şunar idi aslanşığıra dikim (3630)*

TT'ndeki karşılığı: “Şöyle barışmışlardı ki aslan sığıra lokma sunardı.”

68. simurğ: TT'nde çok yaygın olmasa da bugün aynı biçimde kullanılan “efsanevi bir kuş, anka kuşu” anlamındaki bu ad, SN'da 6 kez geçmiştir.*Simurg* sözcüğü, Farsçasimurğ سد یرغ sözcüğünden Türkçeleşmiştir. Sevan Nişanyan, *simurg* sözcüğünün Farsçadan ödünç alındığını belirttiikten sonra fonetik evrimini şöyle göstermiştir: “simurğ « OFa sēnmurv / sīnamrūğ a.a. ~ Ave mārəgō saēnōsaēnō kuşu, a.a. = Sans şyenaḥ kartal, her çeşit yırtıcı kuş” (2009: 559).

SN da geçtiği beyit: *Meşeldür ki simurğ bir kuş durur
Görem dirse kimse anı düş durur (578)*

TT'ndeki karşılığı: “Atasözüdür ki simurg bir kuşdur, kişi onu göreyim derse düşür.”

69. sinek: TT'nde bugün *sinek* biçiminde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 4 kez geçmiştir.DLT'te *sinğek* sözcüğü *sinek*; (*şehirlilerce*) *sivri sinek*; (*göçebelerce*) *kara sinek* anlamındadır. Ayrıca DLT'te *sinğ* sözcüğü *çınlama*, *vızlama sesi* olarak tanımlanmıştır. *Sinek* sözcüğü “siñ” yansımali sözcükten “+ek” addan ad yapım ekiyle türetilmiştir. Tuncer Gülensoy ve Sevan Nişanyan da bu görüştedirler (2007: 783-784; 2009: 560).

SN da geçtiği beyit: *Anuñ boyına toğru hıç düşmeye
Aceb ağzına ger sinek üşmeye (3414)*

TT'ndeki karşılığı: “(Diba) onun vücuduna hiç uygun düşmez, ağzına sinek üşmezse tuhaf olur.”

70. sivrisinek: TT'nde bugün *sivrisinek*biçiminde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 2 kez geçmiştir.Bu sözcük *sivri* ve *sinek* sözcükleri birleştirilerek türetilmiştir.*Sivri* sözcüğü ETG'de, DLT'te *süvri* biçimindedir. Tuncer Gülensoy'a göre sözcüğün yapısı *süw-ri* biçimindedir (2007: 787-788).

Bize göre sözcük *süv-* eyleminden *-ür-* eylemden eylem yapım ekiyle ve *-i* eylemden ad yapım ekiyle türetilmiştir. Anadolu ağızlarında (Alayunt –Kü.; Kaboğlu –Zn.; Beypazarı –Ank.) *süvmek* ‘bitki topraktan baş vermek’ anlamında kullanılmaktadır (DS, C: 10, s. 3728). bz. siñek.

SN da geçtiği beyit: *Anuñ emriyle şu sivrisiñek
Kim anda ne kuvvet var u ne eñek (79)*

TT’ndeki karşılığı: “Onun emriyle şu sivrisinek ki onda ne kuvvet var, ne çene kemiği (Nemrut’u kahreyledi).”

71. şu issi: TT’nde bugün kullanılmayan “timsah” anlamındaki bu Türkçe ad, SN’da 1 kez geçmiştir. SN’da “timsah” anlamında *neheng* sözcüğü de kullanılmıştır. *Şuissi* sözcüğü *su* sözcüğüyle “sahibi” anlamındaki *issi* sözcüğünün birleşmesiyle oluşmuştur. Tuncer Gülensoy *issi* sözcüğünün “idi+si” yapısından geliştiği görüşündedir: “*issi* < *īsi* < **iye*+*si* < **idi*+*si*” (2007: 440).

SN da geçtiği beyit: *Kim anı sevenüñ kanını ißer
Şu issi bigi şoñra kor u geßer (5533)*

TT’ndeki karşılığı: “Ki onu sevenin kanını ißer, sonra timsah gibi bırakır gider.”

72. şunğur: TT’nde bugün *sungur* biçiminde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN’da 1 kez geçmiştir. KB’de *sungkur*, DLT’te *songkur* biçimindedir. Hasan Eren ET (Uygurca) *sıñkur* biçiminin (Türkçe *sı-* > Moğolca *şi-* gelişmesi sonunda) Moğolcada *şingqur* biçimini aldığını belirtmiştir (1999: 377). Tuncer Gülensoy *sungur* sözcüğünün ET’de (Uygurca) *şungkar*; (Uygurca) *sıñkur*; Eski Kıpçakça’da *sonkur*, *sunkur* biçiminde geçtiğini bildirdikten sonra bu sözcüğün “**so*/(*u*)ñ ‘yabanı’” kökünden türemiş olabileceğini göstermiştir: “*sungur* < **so*/(*u*)ñ ‘yabanı’ + *ka*/(*u*)r” (2007: 815).

SN da geçtiği beyit: *Ki degşürmek için çayırdan havā
Yapayidi şunğur başında yuva (4545)*

TT’ndeki karşılığı: “Çayırdan hava toplamak için *sunkur* başında yuva yapardı.”

73. sülük: TT’nde bugün aynı biçimde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN’da 1 kez geçmiştir. Tuncer Gülensoy sözcüğün yapısını şu şekilde göstermiştir: “*sülük* < ET *sül* ‘irin, cerahat’ (EUTS, 214) [OT *sül* ‘ette ve ağaçta olan yaşlık’ (DLT)]+ük ‘*irin emen’” (2007: 819).

SN da geçtiği beyit: *Şorıcı bigi ol turupdur şorar
Ne şormah sülük bigi kanın şorar (3101)*

TT’ndeki karşılığı: “O sorgu meleği gibi durmuş şorar, ne sormak sülük gibi kanını emer.”

74. şahin: TT’nde bugün aynı biçimde ve aynı anlamda kullanılan bu ad, SN’da 3 kez geçmiştir. *Şahin* sözcüğü Farsça *şāhīn* شاهین sözcüğünden Türkçeleştirilmiştir.

SN da geçtiği beyit: *İlan leglegüñ öper idi gözin
İşidür idi şahin ördek sözün (4538)*

TT’ndeki karşılığı: Yılan leyleğin gözünü öperdi, şahin ördeğin sözünü dinlerdi.”

75. şir: TT’nde bugün kullanılmayan “arlan” anlamındaki bu ad, SN’da 2 kez geçmiştir. Farsçadan (شیر) alınmıştır.

SN da geçtiği beyit: *Bilür bigi çağırdı ki iy şîr-i merd
Benüm dermānum eyle tap ola derd (2415)*

TT'ndeki karşılığı: “Tanır gibi çağırdı ey mert aslan, benim dermanım ol, bu kadar dert yeter.”

76. şütür murğ: TT'nde bugün kullanılmayan “deve kuşu” anlamındaki bu ad, SN'da 1 kez geçmiştir. Farsça *şütür* شتر ve Farsça *murğ* مرغ sözcüklerinden oluşmuştur.

SN da geçtiği beyit: *Şütür-murğ bigi ola ol çevük
Ne bellü uçar u ne götüre yük (3883)*

TT'ndeki karşılığı: “O, devekuşu gibi çevik olursa, ne uçabilir, ne yük taşıyabilir.”

77. tavar: TT'nde bugün *davar* biçiminde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 20 kez geçmiştir. ETG'de *tawar*, *tıwar*, *twār* (br) sözcükleri *mal*, *mül*, *davar* anlamında; KB'de *tavar* sözcüğü *davar*, *mal*, *eşya* anlamında; DLT'te *tavar* sözcüğü *mal*, *davar* (Oğuzlar ve Uyanlarca), *tawar* sözcüğü *mal*, *mülk*, *eşya* anlamındadır. Sevan Nişanyan *davar* sözcüğünü 1. *büyük ve küçük baş hayvan*, 2. *mal*, *mülk*, *servet* olarak tanımlamış ve sözcüğün fonetik evrimini şu biçimde göstermiştir: “davar || « ATü tāβar → DAVRAN-” (Nişanyan, 2009: 120).

SN da geçtiği beyit: *Ki ol varduğınca bula il ü boy
Tavar u kişi göre vü şehir ü küy (3514)*

TT'ndeki karşılığı: “O gittikçe ülke ve kabile, *davar* ve kişi, şehir ve köy bulur.”

78. tavşan: TT'nde bugün aynı biçimde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 4 kez geçmiştir. ETG'de *tawışkan*, *tawışgan*, *tvişkām* (br.) biçimlerinde, DLT'te *tawışgan* biçimindedir. Hasan Eren *tavşan* sözcüğünün yaygın bir inanca göre, Türkçe “tabış- ~ taviş- ‘koşmak, atlamak, sıçramak’” kökünden yapılmış bir türev olduğunu bildirmiştir: “tavşan < tabış- ~ taviş- +gan” (1999: 397-398). Tuncer Gülensoy sözcüğün yapısının iki şekilde düşünülebileceği görüşündedir: “tavşan < ET tabış- ~ taviş- ‘koşmak, kımıldamak, atlamak, sıçramak’ + -ğan ‘zıplayan, sıçrayan’ veya < taw- ‘sıçramak, zıplamak’ + -rı-ş-ğan. [Krş. OT tap-rı- ‘sıçramak (yalnız deve için) ~ tap-ra-ş- ‘sıçraşmak’ (DLT); tawrak ‘çabuk, acele, kıvrak’ (DLT); ET tawra- ‘acele etmek’ (TT VII, 99)]” (2007: 870). Zeynep Korkmaz’ göre *tavşan* sözcüğü *tabışkan* biçiminden gelir ve “-gAn” ekindeki ön ses g’sinin eriyip kaybolmasından oluşmuş abartma sıfatları yapan “-An” eylemden ad yapım ekiyle türetilmiştir. Zeynep Korkmaz bu eki “-An” sıfat-fiil ekiyle karıştırmamak gerektiğini de belirtmiştir (2003: 74).

SN da geçtiği beyit: *Nite kim yazı yirde kasurğa yil
Ya yokuşda tavşan u inişte sil (4187)*

TT'ndeki karşılığı: “Şöyle ki düz ovada kasırğa, rüzgâr; yokuşta tavşan ve inişte sel (gibi giderdi)”

79. tavşancıl: TT'nde bugün aynı biçimde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 2 kez geçmiştir. *Tavşancıl* sözcüğü “tavşan” sözcüğünden “+cıl” addan ad yapım ekiyle türetilmiştir. bk. *tavşan*

SN da geçtiği beyit: *Gelür idi tavşan elinden bayık
Ki tavşancıla egmeyeydi bıyık (3633)*

TT'ndeki karşılığı: “Tavşancılı küçümsemek şüphesiz tavşanın elinden gelirdi.”

80. tavuğ:TT'nde bugün *tavuk* biçiminde ve yalnızca “tavuk” için kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 2 kez “tavuk” anlamında 2 kez de “horoz” anlamında olmak üzere toplam 4 kez kullanılmıştır. ETG'de *takığu*, *tağıku*, *tığıu* (br.) biçimlerinde; DLT'te *takagu* ‘tavuk –cins adı-’, *erkek takagu* ‘horoz’, *tışı takagu* ‘tavuk’ biçiminde geçmiştir. Tuncer Gülensoy *tavuk* sözcüğünün “*tağ > *dağ ‘yansıma’” sözcüğünden türemiş olabileceği görüşündedir (2007: 871).

SN da geçtiği beyit: *Tahıl bāzāri yöresinde yavuğ*
Görür uyğuda kendüzin aç tavuğ (3389)

TT'ndeki karşılığı: “Aç tavuk uykuda kendisini tahıl pazarı çevresine yakın görür.”

SN da geçtiği beyit: *Birez yatdılar nā-geh ötdi tavuğ*
Tavuğ üni geldi bulara sovuğ (1837)

TT'ndeki karşılığı: “Biraz yattılar ansızın horoz öttü, horozun sesi bunlara soğuk geldi.”

81. tāvus / tāvūs: TT'nde bugün *tavus* biçiminde ve aynı anlamda kullanılan bu sözcük, SN'da 7 kez geçmiştir. *Tavus* sözcüğü Arapça *tāvūs* طاووس sözcüğünden Türkçeleşmiştir. Sevan Nişanyan Arapçaya da Aramice *ta'ūsā* sözcüğünden geçtiğini ve *ta'ūsā* sözcüğün Eski Yunanca ταῦς sözcüğüyle kökteş olduğunu belirtmiştir. Ayrıca *tavus* sözcüğünün nihai kökeninin muhtemelen bir Hint dilinden olduğunu da bildirmiştir (2009: 609).

SN da geçtiği beyit: *Gügercin ile düziser arğayı*
Zi tāvūs ki azıdsar qarğayı (3324)

TT'ndeki karşılığı: “Güvercinle hile yapacak, tavus kuşu ki kargayı azıtacak.”

Not: SN'daki 3324. beytin “...arğayı” kısmının okunuşu Semih Tezcan'a aittir (1994: 15). Cem Dilçin ise bu kısmı “...ırğa” biçiminde okumuştur (1991: 420).

SN da geçtiği beyit: *Ŧonandı şanasın ki bir hūr idi*
Geyüp tacı tāvus bigi yürüdi (1483)

TT'ndeki karşılığı: Süslendi sanki bir huriydi, tacı takip tavus kuşu gibi yürüdü.”

82. tay: TT'nde bugün aynı biçiminde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 1 kez geçmiştir. Sözcük, KB'de, DLT'te *tay* biçimindedir.

SN da geçtiği beyit: *Yine elli biñ yunt tayı bile*
Ŧalanın nite kişi sayıbile (446)

TT'ndeki karşılığı: “Yine elli bin tayıyla birlikte kısarak, kalanını kişi nasıl sayabilir (diğerlerini kişi sayamaz).”

83. tayir / tuyūr: TT'nde bugün kullanılmayan “kuş, kuşlar” anlamındaki bu adlar, SN'da 1 kez *tayir* yapısında, 1 kez de *tuyūr* “kuşlar” yapısında olmak üzere toplam 2 kez geçmiştir. Arapçadan (ط يور, ط يور → ط ير) alınmıştır.

SN da geçtiği beyit: *İrişeydi zaħm iredi vāki'a*
Okından anuñ tayir-i vāki'a (4489)

TT'ndeki karşılığı: “Gerçi (attığı ok vakıa kuşuna) ulaşırsa, onun okundan vakıa kuşu yaralanırdı.”

SN da geçtiği beyit: *Anuñ qorhusından kamu kurd u kuş
Ki dirler cArabca **tuyūr** u vühūş (3628)*

TT'ndeki karşılığı: “Onun korkusundan tüm kurt ve kuş ki Arapça kuşlar ve yabancı hayvanlar derler [barışmışlardı.]”

84. teyin: TT'nde bugün kullanılmayan ancak Anadolu ağızlarında “sincap” anlamında kullanılan bu Türkçe ad, SN'da1 kez geçmiştir. TS'te *değın* halk ağzında *sincap* olarak tanımlanmıştır. DLT'te *teğınğ* sözcüğü *tekin*, *samur* anlamında geçmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Kaçarsın kişiden nite kim **teyin**
Talarsın kolay bulıcağ itleyin (2767)*

TT'ndeki karşılığı: “Sincap gibi kişiden kaçarsın, köpek gibi fırsat bulunca dalarsın.”

85. toğan: TT'nde bugün *doğan* biçiminde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN'da1 kez *toğancı* yapısında olmak üzere toplam11 kez geçmiştir. ETG'de *toğan* biçimindedir. Bu sözcük “toğ-” eyleminden “-an” eylemden ad yapım ekiyle türetilmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Gügercini koyunda gizler idi
Toğan gibi çepeçevre gözler idi (3323)*

TT'ndeki karşılığı: “Güvercini kucağında gizlerdi, doğan gibi her tarafı gözlerdi.”

86. toñuz: TT'nde bugün *domuz* biçiminde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN'da1 kez geçmiştir. Sözcük, ETG'de *toñuz*, KB'de *tonguz*, DLT'te *tonğuz* biçimindedir. Hasan Eren *domuz* sözcüğünün kökeninin karışık olduğunu belirttiikten sonra eski ve yeni diyalektlerde *yağlı*, *semiz*, *şişman* olarak kullanılan “toñ (> don)” köküyle *toñuz* adı arasındaki bağ üzerinde özel olarak durulmaya değer olduğunu, buna karşılık Ramstedt'in Korece “ton ‘pig’” biçimiyle birleştirmesinin tartışmaya açık olduğunu bildirmiştir (1999: 118-119).

SN da geçtiği beyit: *Öginde didi kim cayblamañuz
Ki ma'kūl dir bu azulu **toñuz** (3266)*

TT'ndeki karşılığı: “Ayıplamayınız ki bu azgın domuz makul söyler diye aklından geçirdi.”

87. toy: TT'nde bugün aynı biçiminde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN'da2 kez geçmiştir. KB'de *toy*, DLT'te *toh* (Çiğilce) ve *toy* (Çiğilce) biçimlerindedir.

SN da geçtiği beyit: *Bezenmişdi kamu çü tāvusdı **toy**
Sanasın bezenmekde tāvusdı toy (2118)*

TT'ndeki karşılığı: “Hepsi süslenmişti, toy kuşu tavus kuşu gibiydi, sanki şölen hazırlıkları tamamlanmıştı.”

88. turgay: TT'nde bugün aynı biçiminde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 1 kez geçmiştir. Sözcük, DLT'te *turıga* biçimindedir. Tuncer Gülensoy'a göre sözcüğün yapısı şu şekildedir: “turgay → toygar ‘tarla kuşu’ <toruğ + ay” (2007: 934). “toygar → turgay [< * torığ˘doru˘+a (+y) (/y/ sonradan türemiştir.)] = OT. toruğaEl-İdr.:torğak”(Gülensoy, 2007: 922). Hasan Erensözcüğün kökünü

bilmediğini, Türkçe “tur- (dur-)” kökünden geldiği yolundaki görüşün yanlış olduğunu, çağdaş diyalektlerde kullanılan *torgay* biçiminin Moğolcadanalı olduğunu söyleyemeyeceğini, Türkçe *toygay*’ın göçüsmeli bir biçim olduğunu (*torgay*>*toygay*) belirtmiştir (1999: 416).

SN da geçtiği beyit: *Anı aldı vü girdi kadirğaya*
*Toyı gör ki öyküniser **turgaya** (3037)*

TT’ndeki karşılığı: “Onu aldı ve kadirğaya girdi, bak ki toy kuşu turgaya özenecek.”

89. turna: TT’nde bugün aynı biçimde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN’da 1 kez geçmiştir. ETG’de *turuñaya*, KB ve DLT’te *turna* biçimindedir. Hasan Eren’e göre *turna* adının, kuşun çıkardığı sestene geldiği anlaşılıyor. O açıdan yabancı dillerde de turnaya benzer birtakım adların kullanıldığına tanık oluyoruz (1999: 418-419). Tuncer Gülensoy da sözcüğün yansıma sözcükten türediği görüşündedir: “turna < *t[ı/u/o/ã]r ‘yansıma’ + n(~y)a” (2007: 934).

SN da geçtiği beyit: *Alup ortaya çaldılar şur-nāyı*
*Qahaladılar nite kim **turnayı** (4497)*

TT’ndeki karşılığı: “Ortaya alıp zurnayı çaldılar, şöyle ki turnayı kakaladılar.”

90. tūfi: TT’nde bugün *tuti* biçiminde ve aynı anlamda kullanılan bu ad, SN’da 1 kez geçmiştir. *Dudu* sözcüğü Farsça *tuti* طوطى sözcüğünden Türkçeleşmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Yüridügi şöyle ki keklik seker*
*Sözi şanki **tūfi** kemürür şeker (3322)*

TT’ndeki karşılığı: “Yürümesi keklik sekiyormuş gibidir, sözü sanki dudunun kemirdiği şekerdir.”

91. uçar: TT’nde bugün kullanılmayan “kuş(lar)” anlamındaki bu Türkçe ad, SN’da 1 kez geçmiştir. Bu sözcük “uç-” eyleminden “-ar” eylemden ad yapım ekiyle türetilmiştir.

SN da geçtiği beyit: *Biñerlik semiz yunt biñden öküş*
Uçarda ne kim eti yinürse kuş (2112)

TT’ndeki karşılığı: “Binden çok binmeye yarar semiz yunt, kuşlardan eti yenen tüm kuşlar [kesildi].”

92. üveyik: TT’nde bugün *üveyik* biçiminde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN’da 2 kez geçmiştir. Tuncer Gülensoy’a göre *üveyik* sözcüğü “gök < kök” sözcüğünden türemiştir: (2007: 1003-1004). Sevan Nişanyan *üveyik* sözcüğünün “üvey-‘güvercin ve kumru gibi ötmek, göğüsten inildemek” eyleminden türediğini tahmin etmiş ancak eylemin 19. yüzyıldan önce kaydedilmemiş olmasının kuşku nedeni olduğunu belirtmiştir (2009: 651).

SN da geçtiği beyit: *Dutardı toğan yöresin **üveyik***
Ögür kaplan ile olurdu geyik (3631)

TT’ndeki karşılığı: “Doğanın çevresini üveyik kaplardı, kaplanla geyik arkadaş olurdu.”

93. üvez: TT’nde bugün *üvez* biçiminde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN’da 1 kez geçmiştir. Sözcük, DLT’te *övez* biçimindedir. Tuncer Gülensoy *üvez* sözcüğünün “göv[< gök < kök]” kökünden “+(e)z” addan ad yapım ekiyle

türetildiği görüşündedir (2007: 1004). Hasan Eren'e göre *üvez* sözcüğü yansımali bir tüevdir. Türkçede *vız*, *viz* sözcükleri *böcek uçarken çıkan ses* olarak yaygındır. Ağızlarda *sivrisinek* olarak geçen *vizik*'in de "viz"den geldiği açıktır. Yerel olarak kullanılan biçimlerin çokluğu da *üvez*'in yansımali bir tüev olduğuna tanıktır (1999: 429).

SN da geçtiği beyit: *Üyez uçıcağ kanadınıñ ünin
İşidür bilür nire dutsa yönin (51)*

TT'ndeki karşılığı: "Sivrisinek uçunca kanadının sesini işitir, nereye yönelse bilir."

94. yam:TT'nde bugün kullanılmayan "menzil atı" anlamındaki bu ad, SN'da 1 kez geçmiştir. Clauson, *yam* sözcüğünün kökeninin Çince olduğunu bildirmiş, sözcüğü "ulak binecek at 'post-horse'" anlamıyla vermiştir (Clauson, 1972: 933).

SN da geçtiği beyit: *Eger yir yirin tutalar bağılu yam
Varur atlu yigirmi günde tamām (4345)*

TT'ndeki karşılığı: "Eğer her tarafta bağılı/hazır menzil atı tutarlarsa, atlı tam yirmi günde varır."

95. yarasa: TT'nde bugün aynı biçimde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 1 kez geçmiştir. DLT'te *aya yersgü* (Çiğilce), *yarısa* (bir takımlarınca) biçimindedir. Tuncer Gülensoy'a göre *yarasa* sözcüğü "*yari 'deri'" sözcüğünden türetilmiş olabilir (2007: 1071-1072).

SN da geçtiği beyit: *Kişi işlese iş aña yarasa
Güneş yüzine uçamaz yarasa (4133)*

TT'ndeki karşılığı: "Kişi kendine yakışır iş yapsa, yarasa güneşe doğru uçamaz."

96. yengeç:TT'nde bugün aynı biçimde ve aynı anlamda kullanılan bu Türkçe ad, SN'da 2 kez geçmiştir. DLT'te *yengeç* (Oğuzca) biçiminde geçmiştir. Tuncer Gülensoy'a göre *yengeç* sözcüğünün yapısı şöyledir: "yengeç < *yé:nç-'ısırmak, ısırarak parçaları birbirine katmak' (DLT) +-ge-ç" (Gülensoy, 2007: 1120). Sevan Nişanyanbu sözcüğün "yan- "geri gelmek, aksetmek" eyleminden türetildiğini tahmin etmektedir: "yengeç < ? ETü yan- +GAÇ geri gelmek, aksetmek → yankı" (2009: 676). Yengeçlerin bacaklarını yanlarına atarak yürüdükleri düşünüldüğünde Nişanyan'ın görüşü mantıklı gözükmektedir.

SN da geçtiği beyit: *Teni oldı balıh bigi pül pül
Şu yengeçleyin gitdi apul apul (5063)*

TT'ndeki karşılığı: "Teni balık gibi pul pul oldu, şu yengeç gibi sallana sallana gitti."

97. yunt: TT'nde bugün kullanılmayan ancak Anadolu ağızlarında *yont* biçiminde kullanılan "başı boş hayvan, kısırak" anlamındaki bu Türkçe ad, SN'da 5 kez geçmiştir. TS'te *yont* halk ağzında *başiboş hayvan* olarak tanımlanmıştır. KB'de *yond* sözcüğü *at* anlamında, DLT'te *yund* sözcüğü *at -cins adı-, atlar, at sürüsü* anlamındadır. Tuncer Gülensoy *yund* sözcüğünün "* yu(/i/o)n[na]t" biçiminden gelmiş olabileceği görüşündedir (2007: 1180).

SN da geçtiği beyit: *Bırahdı şuya yüzdi dartıldı yunt
Boğuldi ol aygır u kırtuldi yunt (3835)*

TT'ndeki karşılığı: “(Aygır kendisini) suya bıraktı, kısrağın yüzü sızdı, o aygır boğuldu ve kısrağın kurtuldu.”

Türkiye Türkçesinde Kullanılan Hayvan Adları

Metinde geçen hayvan adlarından 80 tanesi aynı biçimiyle ya da küçük ses ve anlam değişiklikleriyle bugün Türkiye Türkçesi yazı dili ve Anadolu ağızlarında kullanılmaktadır. Bu, yaklaşık %83'lük bir oranı oluşturmaktadır.

Bunlar: *akreb, arşlan / aşlan, aru, at, atmaca, aygır, ayu, balıh / balık, balıkcı, bildircin, bit, bülbül, büliç, büre, cānavar, çakal, deve, dilkü, eşek, fıl / pıl, geyik, gölük, gügercin, hayvān, horūs, hümā / hümā kuşu, ilan, it, kaplan, kara karga, karga, karınca, karlağuş, katır, kaz, keçi, keklik, kelebek, kergedan, kerkez, kızkuşu, kirpi, koç, koyun / koyun / koyun, kulan, kumrī, kurt(I) / kurd, kurt(II) / kurd, kuş, kuzı, legleg, öküz, ördek, örümcek, şıgın, şıgır, sī-murg, siñek, sivrisiñek, şunğur, sülük, şahin, tavar, tavşan, tavşancıl, tavuğ, tāvus / tāvūs, tay, teyin, toğan, toñuz, toy, turğay, turna, tütü, ügeyik, üyez, yarasa, yengeç ve yunt sözcükleridir.*

Bundan 663 yıl önce yazılmış olan SN metninde geçen 96 hayvan adından 80 tanesinin bugün Türkçede kullanılıyor olması, Türkçe bakımından son derece sevindirici bir durumdur.

Türkiye Türkçesinde Kullanılmayan Hayvan Adları

Metinde geçen hayvan adlarından 16 tanesi bugün Türkiye Türkçesi'nde kullanılmamaktadır. Bu sözcüklerin oranı da yaklaşık %17'dir.

Bunlar; *ahta, bedinus / bidnus, büzine, çetük, , deglügeç, esb, gurāb, murg, neheng, peleng, şu issi, şır, şütür-murg, tayir / tuyür, uçar veyam* sözcükleridir.

Bu sözcüklerden Türkçe olan *ahta, çetük, , deglügeç, şu issi, uçar veyam* adlarının bugün Türkiye Türkçesinde kullanılmaması dilimiz ve kültürümüz bakımından bir kayıptır.

Kökenlerine Göre Hayvan Adları

Metinde geçen hayvan adlarından 68 tanesi Türkçe, 18 tanesi Farsça, 8 tanesi Arapça ve 2 tanesi de Yunancadır.

Türkçe adlar; *ahta, arşlan / aşlan, aru, at, atmaca, aygır, ayu, balıh / balık, balıkcı, bildircin, bit, büre, çetük, deglügeç, deve, dilkü, eşek, geyik, gölük, gügercin, ilan, it, kaplan, kara karga, karga, karınca, karlağuş, katır, kaz, keçi, keklik, kelebek, kızkuşu, kirpi, koç, koyun / koyun / koyun, kulan, kurt(I) / kurd, kurt(II) / kurd, kuş, kuzı, öküz, ördek, örümcek, şıgın, şıgır, siñek, sivrisiñek, şu issi, şunğur, sülük, tavar, tavşan, tavşancıl, tavuğ, tay, teyin, toğan, toñuz, toy, turğay, turna, uçar, ügeyik, üyez, yam, yarasa, yengeç ve yunt* sözcükleridir. Türkçe sözcükler hayvan adlarının % 71'ini oluşturmaktadırlar.

Farsça adlar; *büzine, bülbül, cānavar, çakal, esb, horūs, hümā, kergedan, legleg, murg, neheng, peleng, pıl, sī-murg, şahin, şır, şütür-murg ve tütü* sözcükleridir. Farsça sözcüklerin oranı % 19'dur.

Arapça adlar; *akreb, fıl, gurāb, hayvān, kerkez, kumrī, tāvus / tāvūs ve tayir / tuyür* sözcükleridir. Arapça sözcüklerin oranı % 8 dir.

Yunanca ad; *bedinus / bidnus ve büliç* sözcükleridir. Yunanca sözcüklerin oranı % 2 dir.

Kullanılış Sıklıklarına Göre Hayvan Adları

Süheyl ü Nevbahâr'da 96 hayvan adı kullanılmıştır. Bunların toplam geçiş sayısı ise 606'dır. Aşağıdaki tabloda genel olarak hayvan adlarının kaçar kez geçtikleri ve geçiş oranları verilmiştir.

HAYVAN ADI	GEÇİŞ SAYISI	GEÇİŞ ORANI
at	191	0,315
kuş	53	0,088
arşlan / aşlan	30	0,05
İt	25	0,041
tavar	20	0,033
fil / pîl	15	0,025
Geyik	12	0,02
gügercin, koyun / koyun / koyun, kırt (I) / kırd, kızi, toğan	11x5	0,091
ılan	10	0,017
Bülbül	9	0,015
balıh / balık, cânavar	8x2	0,026
tavus / tavüs	7	0,012
aru, öküz, sî-murğ	6x3	0,03
karğa, keklik, yunt	5x3	0,025
ayu, hayvân, kaplan, kırcınca, şıgır, siñek, tavşan, tavuğ	4x8	0,053
çetük, deve, horüs, kıtır, ördek, şahin	3x6	0,03
aygır, bedinus / bidnus, bülic, çakal, eşek, gölük, hüma / hüma kışı, kara karğa, keçi, koç, kırt (II) / kırd, neheng, örümcek, şıgın, sivrisiñek, şir, tavşancıl, tayir / tuyür, toy, ügeyik, yengeç	2x21	0,069
ahta, çakrep, atmaca, balıkçı, bildircin, bit, büzine, büre, deglügeç, dilkü, esb, gurâb, karlağuş, kaz, kelebek, kergedan, kerkez, kızkıuşı, kirpi, kılan, kımrî, legleg, murğ, peleng, şuişi, şunğur, sülük, şütür-murğ, tay, teyin, toñuz, turğay, turna, tütî, uçar, üyez, yam, yarasa	1x38	0,063
TOPLAM	606	1.000

Tablo 1: Süheyl ü Nevbahar'da Hayvan Adlarının Geçiş Sayısı ve Oranı

Tablo 1'de görüleceği gibi Süheyl ü Nevbahâr metninde en çok "at" sözcüğü kullanılmıştır. Hayvan adlarının toplam kullanımının yaklaşık üçte biri, 191 kez kullanılan "at" sözcüğüne aittir. SN'da at sözcüğünün bu denli çok geçmesini, öncelikle eserin konusuna bağlayabiliriz. Bunun yanında günümüzden 663 yıl önce insanların yaşamında atın ne denli önemli olduğunu ve buna bağlı olarak Türk kültüründe çok önemli bir yere sahip olduğunu biliyoruz. Bu durum eserin diline de yansımıştır.

At sözcüğünden sonra en çok kullanılan *kuş* 53 kez, *arşlan/aşlan* 30 kez, *it* 25 kez, *tavar* 20 kez, *geyik* 12 kez, *gügercin*, *koyun / koyun / koyun*, *kırt (I) / kırd*, *kızı*, *toğan* 11'er kez, *ılan* 10 kez, *balıh / balık* 8 kez, *aru* ve *öküz* 6'şar kez ve *karğa*, *keklik*, *yunt* adları ise 5'er kez kullanılmış olup hepsi de Türkçe sözcüklerdir. Yabancı sözcüklerden en çok kullanılan *fil / pîl* 15 kez geçerken *bülbül* ve *cânavar* 8'er kez, *tavus / tavüs* 7 kez, *sî-murğ* adı ise 6 kez kullanılmıştır.

Bu hayvan adlarının dışında SN metninde kullanılan diğer hayvan adlarına baktığımızda 8 sözcüğün 4'er kez, 6 sözcüğün 3'er kez, 21 sözcüğün 2'ser kez ve 38 sözcüğün de 1'er kez kullanıldığı görülmüştür.

Hayvan adlarının dillere göre dağılımını ve kullanılış bilgilerini de genel olarak aşağıdaki tabloda göstermeye çalıştık:

Dil-Hayvan Adları	Ad Sayısı	Ad Oranı	Kullanılış Sayısı	Kullanılış Oranı
Türkçe adlar	68	0,708	525	0,866
Farsça adlar	18	0,188	57	0,012
Arapça adlar	8	0,083	20	0,033
Yunanca adlar	2	0,020	4	0,007
TOPLAM	96	1,000	606	1,000

Tablo 2. Hayvan Adlarının Dillere Göre Dağılımı ve Kullanılış Sıklıkları

Tablo 2'de görüldüğü gibi SN da geçen 96 hayvan adının 68'i yani yaklaşık %71'i Türkçe adlardan oluşmuştur. Bunların kullanılış sıklığı daha yoğundur. 68 Türkçe hayvan adı 525 kez kullanılmıştır. Bu kullanımın oranı yaklaşık %87 eder. Buna karşılık 28 yabancı kökenli ad ise 96 hayvan adının yaklaşık %29'unu oluştururken, kullanılış sıklığı bakımından gerileyerek 81 kez kullanıldıkları belirlenmiştir. Bu rakam da hayvan adlarının toplam kullanımında yaklaşık %13'lük bir oran oluşturur.

Yukarıda verilen hayvan adlarının geçiş sayılarına türemiş sözcüklerde geçen hayvan adlarının sayısı da dahil edilmiştir: "ahtacı" 1, "arusuz" 1, "atlan-" 14, "atlandur-" 1, "atlu" 10, "itlik" 1, "murg-zār" 1, "toğancı" 1 kez geçmiştir.

Suheyl ü Nevbahār'daki hayvan adlarının büyük çoğunluğu tek sözcükten oluşmaktadır. Bunların yanında birkaç tane de tamlama şeklinde birleşik ad olarak hayvan adı kullanılmıştır. Bunlara söz dizimi açısından bakıldığında belirtisiz ad tamlaması yapısında 4 hayvan adının kullanıldığı görülmektedir: "hümā kuşu" 1, "kızkuşu" 1, "şuissi 1, "şütür-murg" 1'er kez geçmiştir. Sıfat tamlaması yapısında ise 2 hayvan adı kullanılmıştır: "kara karga" 2 kez, "sivrisiñek" 2 kez geçmiştir.

Suheyl ü Nevbahār'da geçen 81 hayvan adının bazıları küçük ses değişiklikleriyle bazıları da hiçbir değişikliğe uğramadan Türkiye Türkçesine ulaşmıştır.

Bunlardan küçük ses değişikliklerine uğrayan hayvan adları şunlardır : *aru, ayu, balıh, balıkcır, büliç, büre, cānavar, dilkü, fıl, gügercin, hayvān, horūs, hümā / hümā kuşu, ilan, karlağuş, kergedan, kerkez, kızkuşu, koyın / koyn, kulan, kumrī, kurd "köpekgillerden yırtıcı hayvan", kurd "yumuşak vücutlu, omurgasız küçük hayvan", kuzı, legleg, pıl, şıgın, sığır, sımurg, siñek, sivrisiñek, şunkur, şāhin, tavar, tavuğ, tāvus / tāvūs, teyin, toğan, toñuz, turğay, tütī, ügeyik, üyez, yunt.*

Hayvan adlarından hiçbir değişikliğe uğramadan Türkiye Türkçesine ulaşan hayvan adları ise şunlardır: *akrep, arşlan / aşlan, at, atmaca, aygır, balık, bildircın, bit, bülbül, çakal, deve, eşek, geyik, gölük, it, kaplan, kara karga > karakarga, karga, karınca, katır, kaz, keçi, keklik, kelebek, kirpi, çoç, koyun, kurt "köpekgillerden yırtıcı hayvan", kurt "yumuşak vücutlu, omurgasız küçük hayvan", kuş, öküz, ördek, örümcek, sülük, tavşan, tavşancıl, tay, toy, turna, yarası, yengeç.*

SN, günümüzden 663 yıl önce Farsçadan Türkçeye çevrilmiş olmasına karşın Türkçenin işletilmesi bakımından son derece başarılı bir eserdir. Metninde yer alan hayvan adlarının büyük çoğunluğunun Türkçe olması ve bu adların kullanılış sıklığı bakımından Farsça ve Arapçadan alınan adlara göre yüksek oranlarda kullanılması bunu göstermektedir.

Bu çalışmayla SN'nin Türkçe cephesine bir pencere açılmaya çalışılmıştır. Görülen şu ki onlarca hayvan adı yapısal ve anlamsal bakımlardan hiçbir değişikliğe uğramadan

günümüze kadar ulaşmışlar ve kullanılmaya devam ediliyorlar. Bu durum, Türkçenin büyük ve güçlü dil olduğunun bir göstergesidir. Benzer çalışmalar buna destek verecektir.

C. Kısaltmalar

DLT: Divanü Lûgati't - Türk
DS: Derleme Sözlüğü
ET: Eski Türkçe
ETG: Eski Türkçenin Grameri
KB: Kutadgu Bilig
KS: Kıpçak Türkçesi Sözlüğü
OT: Orta Türkçe
SN: Süheyl ü Nevbahâr
TS: Türkçe Sözlük
YTS: Yeni Tarama Sözlüğü

Kaynakça

- Aksoy, Ö. A., (1971-1976). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II*, TDK Yayınları, Ankara.
- Bozkaplan, Ş. A., (2007). "Kutadgu Bilig'deki Hayvan Adları Üzerine Bir İnceleme", *Turkish Studies International Periodical for the Language, Literature and History*, Volume 2 / 4 Fall, p. 11-23.
- Clauson, S. G., (1972). *An Etymological Dictionary of pre-Thirteenth-Century Turkish*, Clarendon Press, Oxford.
- Derleme Sözlüğü*, (1979). TDK Yayınları, XII cilt, Ankara.
- Devellioğlu, Ferit, (1982). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Dilçin, C., (1991). *Mes'ûd bin Ahmed, Süheyl ü Nevbahâr, İnceleme-Metin-Sözlük*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- Dilçin, C., (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- Eren, H., (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Basım Evi, Ankara.
- Gabain, A. V., (1988). *Eski Türkçenin Grameri*, Çeviren: Mehmet Akalın, TDK Yayınları, Ankara.
- Gaddar, Z. (2012). *Süheyl ü Nevbahâr'ın Dilbilgisel Özellikleri ve Dizini* (Basılmamış Doktora Tezi), Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Gülensoy, T., (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi I-II*, TDK Yayınları, Ankara.
- Kâşgarlı Mahmud, *Divanü Lûgat-it-Türk*, Çeviren: Besim Atalay, TDK Yayınları, 4 cilt, Ankara.
- Korkmaz, Z., (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yayınları, Ankara.
- Merhan, A. (2004). "Filippo Argenti'nin "Regola Del Parlare Turcho" Adlı Eserindeki Bazı Sözcükler Hakkında", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s. 115-129
- Nişanyan, S., (2009). *Sözlerin Soyağacı*, 5. Baskı, Everest Yayınları, İstanbul.
- Tezcan, S., (1994). *Süheyl ü Nevbahâr Üzerine Notlar*, Simurg Yayınları, Ankara.
- Toparlı, R.; Vural, H.; Karaatlı, R. (2003). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- Türkçe Sözlük* (2005). TDK Yayınları, Ankara.
- Yusuf Has Hacib, (2005). *Kutadgu Bilig*, Çeviren:Reşid Rahmeti Arat, Kabcacı Yayınevi, İstanbul.